

фонду, котрий наповнювався б у період сприятливої кон'юнктури та міг би використовуватися на фінансування дефіциту та інших статей бюджету за рахунок своїх активів. Це надасть додаткові можливості для зменшення валютних ризиків, підвищення рівня кредитоспроможності країни та відповідного зниження вартості державних запозичень для уряду.

Література:

1. Бенч Л.Я. Боргова політика в Україні: реалії та перспективи / Л.Я. Бенч, Р.М. Корнацька // БізнесІнформ. – 2014. – №2. – С. 35–39.
2. Богдан Т. Сучасні підходи до управління ризиками державного боргу / Т. Богдан // Вісник НБУ. – 2011. – №11. – С. 10–17.
3. Основні питання управління державним боргом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fnrep.kiev.ua/structure/govsecurities/general_ua.php.
4. Квасниця О.В. Теоретичні підходи до обґрунтування ризиків державного боргу / О.В. Квасниця // Економічний аналіз. – 2014. – Том 18. – №1. – С. 162–68.

Чонка Наталія

Студентка групи ФДГзм-11

Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В.М.

ЧИННИКИ ДИФЕРЕНЦІАЦІ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Згідно міжнародних стандартів, доходи населення є індикатором соціально-економічного розвитку держави та важливим показником суспільного добробуту. Характерною рисою сучасного українського суспільства є суттєва диференціація населення за рівнем доходів, котра істотно посилилася протягом останніх років. Причиною цього став військовий конфлікт на сході та складна суспільно-політична ситуація в країні в цілому. Все це поглибило системну кризу, зумовило виникнення нового явища в економіці України під назвою «раптова бідність» та призвело до появи нових обмежень і ризиків у процесі формування доходів домогосподарств в Україні. Через економічні й соціальні негаразди спостерігається значне падіння реальних трудових доходів населення, знизилася його купівельна спроможність, зростає рівень безробіття, відбувається стрімкий відплив висококваліфікованих кадрів за кордон, загострюються проблеми бідності та нерівності. Саме тому, дослідження проблем формування та розподілу доходів вітчизняних домогосподарств є сьогодні досить актуальним і необхідним.

Нерівність доходів притаманна усім економічним системам, однак, вона не завжди є негативним явищем. Так, незначна диференціація доходів навіть може стимулювати економічний розвиток. Проте, високий

рівень диференціації гальмує економічне зростання, адже підриває стимули до праці та знижує її ефективність, а це, в свою чергу, негативно впливає на темпи економічного розвитку. Окрім цього, надмірна диференціація доходів погіршує становище вразливих верств населення, призводить до скорочення середньої тривалості життя, погіршення фізичного здоров'я, соціальної деградації членів домогосподарств, а також обумовлює зростання обсягів соціальних трансфертів і відповідних бюджетних видатків та створює загрозу соціальних конфліктів. Тому, в демократичних державах, де уряд турбується про дотримання принципів справедливості і рівності громадян, надмірне багатство одних і бідність інших визнаються неприпустимим явищем, а політика у сфері регулювання доходів населення є одним з найважливіших аспектів управління соціально- економічним розвитком [1]. На жаль, в Україні економічна система не містить ефективних механізмів перерозподілу доходів у національному масштабі, результатом чого є наявність значної диференціації доходів домогосподарств.

Диференціація доходів може відбуватися під впливом різноманітних політичних, економічних, географічних та демографічних чинників. Загалом, фактори, що впливають на формування доходів домогосподарств можуть бути трьох рівнів:

– фактори, що залежать від самої людини (мезорівень): фізичні та інтелектуальні здібності і таланти, рівень освіти, професійної підготовки та кваліфікації, досвід, вид зайнятості, посадовий статус; схильність до ризику і здатність до ведення бізнесу; професійна ініціативність, мотивація і працьовитість; володіння власністю (ресурсами, цінними паперами, майном); кількісна та статеві-вікова структура сім'ї (дорослі та неповнолітні члени родини, працездатні й непрацездатні особи), тощо;

– фактори, пов'язані з трудовою діяльністю людини (мікрорівень): галузь, до складу якої входить підприємство, установа, організація, фірма; форма власності, його організаційно-правова структура; місце на товарному та фінансовому ринках і ринку праці; технічна оснащеність, місце розташування; розвиненість соціально-трудових відносин у колективі, тощо;

– фактори, пов'язані з економікою країни в цілому і регіональною економікою зокрема (макрорівень): економічний потенціал, ефективність суспільного виробництва, величина валового національного продукту і національного доходу, цінова політика та система оподаткування, розвиненість інститутів соціального партнерства при регулюванні трудових відносин, тощо. Важливе значення при формуванні доходів мають також природно-кліматичні особливості місця проживання і роботи, щільність і характер розселення, національні особливості регіону, менталітет населення, яке проживає у ньому [2, с. 80]. Таким чином,

перелічені фактори вказують на залежність доходів від: ставлення індивіда до праці та його можливостей і заслуг; індивідуальних і колективних результатів праці; ефективності економіки в цілому.

З метою виявлення впливу різних чинників на доходи вітчизняних домогосподарств, проаналізуємо відповідні показники за період з 2010 по 2015 рр. Дані таблиці 1 свідчать про динамічне зростання номінальних доходів за всіма видами. Однак реальні доходи населення України за останні два роки значно зменшилися. Так, лише за другий квартал 2015 р. реальний наявний дохід населення у порівнянні з 2014 р. зменшився на 34,0% [4].

Таблиця 1
Доходи домогосподарств України за 2010–2015 рр.
(млн. грн.)

	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
Доходи	1101015	1251005	1407197	1529406	1516768	1743979
у тому числі:						
заробітна плата	459153	521066	593213	633737	622087	680386
прибуток та змішаний дохід	161214	198512	212420	240871	239742	319943
доходи від власності (одержані)	56958	68059	74620	79217	85833	85185
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	423690	463368	526944	575581	569106	658465
у тому числі:						
соціальні допомоги	237776	262744	301044	323847	321697	339142
інші поточні трансферти	32927	33681	33369	51891	57436	78857
соціальні трансферти в натурі	152987	166943	192531	199843	189973	240466

Примітка. Складено автором за даними [4]. * Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

Чинниками, що призвели до зменшення реальних доходів домогосподарств України є: зростання інфляції (43% у 2015 р. проти 25% у 2014 р.); зменшення у 2015 р. розміру валового внутрішнього продукту на 10%, у порівнянні з попереднім періодом; військові дії на сході країни та зростання чисельності внутрішньо переміщених осіб (в межах 1,5 млн. чол., станом на 1 січня 2016 р.); зростання податкового навантаження (військовий збір, податок на нерухоме майно, оподаткування пенсій, депозитів, підвищення акцизів на алкогольні та тютюнові вироби); скорочення чисельності банківських установ, їх банкрутство; зростання безробіття тощо [3].

Розглядаючи структуру доходів домогосподарств України за 2014 та 2015 рр., яка подана у таблиці 2 бачимо, що найбільшу частку у загальній структурі грошових доходів домогосподарств України у 2014 та 2015 рр. становили заробітна плата і соціальні трансферти. Це свідчить про те, що заробітна плата є основним структурним компонентом доходів домогосподарств та визначальним фактором їх матеріального добробуту. Однак, її питома вага у сукупних доходах населення України є досить низькою, порівняно з відповідним показником розвинених країн (Японія – 69%, Великобританія – 65%, Німеччина – 64%) [3; 4].

Таблиця 2

Структура грошових доходів домогосподарств України

(%)

Види доходів	2014 р.	2015 р.
Заробітна плата	40,5	39,0
Прибуток та змішаний дохід	16,8	18,3
Доходи від власності	5,6	4,9
Соціальні допомоги та інші трансферти	37,1	37,8

Примітка. Складено автором за даними [4].

Разом з тим слід зауважити, що у 2015 р. розмір показника соціальної допомоги зріс на 0,7% порівняно з 2014 р., що є наслідком зростання цін на комунальні послуги та свідчить про неефективну політику соціального захисту, котра не стимулює зростання зайнятості населення.

Незначна частка доходів від власності у структурі доходів домогосподарств України (5,6% у 2014 та 4,9% у 2015 р.) є свідченням того, що законодавча база та політика уряду в даній сфері є недосконалою, що призводить до існування тіньового сектору та приховування значної частини прибутків від підприємницької діяльності та від операцій з нерухомим майном [4].

На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що в нинішніх умовах соціально-економічної нестабільності структура доходів домогосподарств України характеризується негативними диспропорціями:

– існує тісна залежність доходів домогосподарств від державних гарантій, котрі, в той же час, не забезпечують належного рівня життя більшій частині населення країни;

– для економічно активного населення у переважній більшості регіонів відсутні джерела формування доходів, що спонукає до трудової міграції або призводить до соціальної деградації членів домогосподарств.

Все це є наслідком неефективної політики у сфері регулювання доходів населення, яка призводить до їх надмірної диференціації та зростання бідності. Нещодавні дослідження рівня життя домогосподарств в Україні, які проводили експерти ООН, показали, що близько 80% українців живуть за межею бідності. Працюючий українець на добу може дозволити собі витратити лише 1,9 долара, тоді, як для європейських країн нормою є 17 доларів. За таких умов створюються всі можливості щодо посилення соціальної та політичної нестабільності суспільства.

Тому, вважаємо, що для вирішення проблем надмірної диференціації доходів населення в Україні необхідно підвищити ефективність державної політики, а саме:

- забезпечити реальне зростання виробництва, що дасть змогу збільшити кількість робочих місць та підвищити рівень зайнятості населення;
- створити умови для зростання доходів, одержуваних від трудової діяльності та узгодити динаміку оплати праці з її продуктивністю;
- стимулювати розвиток малого і середнього бізнесу;
- провести повномасштабну пенсійну реформу, основою якої стане стимулювання економічної активності населення працездатного віку;
- реформувати систему соціального захисту в напрямку посилення адресності соціальної допомоги для підтримки вразливих верств населення [5].

Література:

1. Чурбанов К.Р., Пушкар О.І. Диференціація розподілу доходів як фактор впливу на економічний розвиток країни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/portal>.
2. Волинський Г. Про соціальну диференціацію населення / Г. Волинський // Економіка України. – 2008. – №2. – С. 79–84.
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Обстеження умов життя домашніх господарств: «Витрати і ресурси домогосподарств України» // Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Булавинець В. Диференціація доходів домогосподарств через призму сучасних реалій / В. Булавинець // Другі наукові читання пам'яті С.І. Юрія: збірник наукових праць / За ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – 28 лист. 2016., м. Тернопіль. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – С. 12.